

DOCUMENTA HISTORICA 28.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

**FORRÁSOK A NÉMETEK SZOVJETUNIÓBA
TÖRTÉNŐ KITELEPÍTÉSÉRŐL
KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBÓL
(1945 – 1953)**

Fordította és sajtó alá rendezte:
KÖTELES PÉTER

Szeged
1996

DOCUMENTA HISTORICA 28.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

**FORRÁSOK A NÉMETEK SZOVJETUNIÓBA
TÖRTÉNŐ KITELEPÍTÉSÉRŐL
KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBÓL
(1945 – 1953)**

Fordította és sajtó alá rendezte:
KÖTELES PÉTER

Szeged
1996

A dokumentum forrása:
Russzkoje prosloje. A Szentpétervári Független Humán Akadémia és
a Pittsburgi Egyetem Orosz és Kelet-Európai Kutatások Központjának
közös kiadványa, Szentpétervár, Logos Kiadó,
1994. 5. szám pp. 317–337.

Lektorálta
A. SÁJI ENIKŐ

Sorozatszerkesztők
PÁNDI LAJOS, PITI FERENC

©JATE Történész Diákkör, 1996.
Köteles Péter, 1996.

HU – ISSN 1216 – 0954

A hazai irodalomban a Szovjetunióba internált németek sorsáról politikai okok miatt sokáig nem írtak, csak a hetvenes évek végén – nyolcvanas évek elején kezdtek megjelenni azok a feldolgozások, amelyek a magyarországi németek sorsát dolgozták fel. A ma már gazdag magyar szakirodalomban főleg Fehér István, Füzes Miklós, Balogh Sándor, Zielbauer György, Erdmann Gyula, Tilkovszky Loránt, Tóth Ágnes tollából jelentek meg figyelemre méltó munkák¹.

Ezek az írások szinte kizárólag magyar, esetleg német forrásokra támaszkodhattak. Természetesen az NSZK-ban sok visszaemlékezés jelent meg az internálásokról. Még hosszabb hallgatásra volt kárhoztatva a szovjet (orosz) történetírás, ahol csak 1994-ben, a *Russzkoje prosloje* 5. számában jelenhettek meg erről szóló dokumentumok.

Az itt közölt szovjet források jelentőségét abban látom, hogy magyar nyelven először adunk közre a témára vonatkozó szovjet iratokat, amelyek az internálások megindításáról, végrehajtásáról és a közép-kelet-európai országok internáltjainak kérdéséről szólnak.

Az iratok döntő részét azok a jelentések képezik, amelyeket az NKVD² internálásokat végrehajtó szervei készítettek 1944 decemberétől

---

¹ Fehér István: *A magyarországi németek kitelepítése 1945–50.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1988.; Füzes Miklós: *Modern rabszolgaság. Malenkij robot.* 1990.; Balogh Sándor: *Német nemzetiségű lakosság kitelepítése Magyarországról a második világháború után.* In: *Elmélet és politika.* 1981/4.; Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950.* Kossuth Kiadó, Bp., 1988.; Zielbauer György: *Adatok és tények a magyarországi németek történetéből (1945–1949).* Akadémiai Kiadó, Bp., 1989.; Zielbauer György: *A magyarországi németek nehéz évtizede 1945–1950.* Pannon Műhely, 1990.; Tilkovszky Loránt: *Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919–1989.* Bp., 1989.; Tilkovszky Loránt: *Nemzetiségpolitika Magyarországon 1918/1919–1944/1945.* In: *Baranyai Történetírás 1990/1991.* Pécs, 1992.; Erdmann Gyula: *Deportálás, kényszermunka. Békési és csanádi németek szovjet munkatáborokban.* Gyula, 1990.; Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között.* Kecskemét, 1993.

² NKVD: Belügyi Népbiztosság (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel). Belügyi és államvédelmi feladatokat látott el. 1917-től szervezeti változásokon ment keresztül: Belügyi Népbiztosság (NKVD) 1917.X.26. – 1930.XII.15; 1934. VII. 10. – 1946. III. 15.; Összoroszági Rendkívüli Bizottság (VCSK) 1917. XII. 7. – 1922. II. 6.; Állami Politikai Hatóság (GPU) 1922.II. 6. – 1923. XI. 15.; Egyesített Állami Politikai Hatóság

1953 augusztusáig. Az eredeti orosz szöveg a Szentpétervári Független Humán Akadémia és a Pittsburgi Egyetem Orosz és Kelet-Európai Kutatások Központjának közös kiadványa (Szentpétervár, Logos Kiadó, 1994). A források lelőhelyei: Történeti Források Gyűjteményének Központja (*Centr Hranyenyija isztoriko-dokumentalnih kollekcij*) és az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Levéltára (*Arhiv vnyesnyej polityiki Rosszijoszkoj Federacii*). A (...) -al jelölt kihagyások az eredeti közlésben szerepelnek.

Az itt közölt források fontos támpontot nyújtanak atekintetben, hogy kinek a parancsára és hogyan hajtották végre az internálásokat, s bár nem hiszem azt, hogy ez a néhány írat véglegesen lezárja a Szovjetunióba kényszermunkára elhurcolt németek létszámáról folytatott szakmai vitákat, mégis úgy vélem, hogy fontos, új adatokkal járulnak hozzá ehhez a kérdéshez is.

A magyar történeti irodalom többnyire 60–65 000 magyarországi német Szovjetunióba deportálásáról ír. Az itt közölt iratok tanúsága szerint 1945. február 2-ig Romániából 69 332, Jugoszláviából 10 935, Csehszlovákiából 215, Bulgáriából 75, Magyarországról 31 923 főt, összesen 112 480 németet szállítottak a Szovjetunióba. Egy másik, 1945 szeptemberében keltezett írat az 1945 januártól márciusig, Szokol–Golac és Adzsud-Nau³ állomásokról internáltak számát 111 831 főben adja meg, ebből 31 920 főt Magyarországról szállítottak.

A Szovjetunióban először 1929 decemberében készült olyan tervezet, amely a hadifoglyok helyzetének rendezésével foglalkozott, és háború esetén már a polgári lakosság internálásának lehetőségét is tervbe vette.

(OGPU) 1923. XI. 15. – 1934. VII. 10.; Belügyi Népbiztosság (NKVD) – Állambiztonsági Népbiztosság (NKGB) 1941. II. 3. – VII. 20. és 1943. IV. – 1946. III. 15.; Állambiztonsági Minisztérium (MGB) 1946. III. 15. – 1953. III. 5.; Belügyminisztérium (MVD) 1946. III. 15. – 1960. I. 13; 1968. XI. 25-től; Állambiztonsági Bizottság (KGB) 1954. III.13. – 1991. X. 11.

³ Az eredeti szövegben: Adzsud-Nau (Adjud, Románia). Vasúti csomópont a moldvai Bacau és Focsani között, vasútvonala van Onesti felé.

Az Állami Honvédelmi Bizottság 1944. december 16-án adta ki 7161. számú rendeletét, amely Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Bulgária munkaképes német lakosságának Szovjetunióba szállításáról rendelkezett.

A Bizottság 1944. december 29-én adta ki 7252. számú rendeletét a németországi németek Szovjetunióbeli munkára történő elszállításáról. E rendeletek, valamint az itt közölt iratok alapján világos, hogy az internálás célja a Szovjetunióban végzendő kényszmunka volt.

1945. február 3-án jelent meg az a rendelet (70467. sz.), amely az I. és II. Belorusz Front, valamint az I. Ukrán Front háterszágában levő németek kitelepítéséről rendelkezett. Ez utóbbi rendelet alapján a német internáltak elsősorban Ukrajnában és Belorussziában végeztek munkát.

Az internálásokat az NKVD és a Belügyminisztérium irányította, Lavrentyij Berijával az élen. A rendeletek szerint 17 és 45 év közötti férfiakat, valamint 18 és 30 év közötti nőket kellett internálni. Ettől azonban számos esetben eltértek: Felső-Sziléziában és Kelet-Poroszországban minden 15 és 50 év közötti férfit internáltak, arról nem is szólva, hogy a transzportok összeállítása során a saját maguk hozta rendeleteket sem mindig tartották be, mint azt a gyulai németek kitelepítéséről szóló irat is bizonyítja.

Az internáltak visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy csak kevesen tértek haza. A német történeti irodalomban leginkább elterjedt nézet szerint 45 százaléuk elpusztult. Az általam ismert források azt sugallják, hogy az internált, életben maradt németek többsége 1947 végéig hazatérhetett eredeti hazájába. Ekkorra szovjet adatok szerint 24 ezer német maradt a Szovjetunióban. Ezeket az embereket a szovjeteknek szállító jachimovi (Csehszlovákia) uránbányába kívánták irányítani. 1950 januárjának elején a jachimovi kényszmunkások között sztrájk tört ki, mivel olyan hírek terjedtek el közöttük, hogy január elsején hazaengedik őket.

Mint az itt közölt utolsó irat bizonyítja, 1953 augusztusában a több mint 100 ezer internáltból még mindig 19 848 dolgozott a Szovjetunió különböző munkatáborában. Ezek többsége, 14 128 fő hadifogoly volt. Azt azonban, hogy a „polgári személyek” kategóriája – akik közül 4 966-an maradtak szovjet fogságban – kiket fed, szinte lehetetlen kideríteni.

A dokumentumból az is kiderül, hogy a Belügyminisztérium 625 olyan el nem ítélt hadifoglyot és internáltat tartott számon, akik azért nem térhettek vissza eredeti lakhelyükre, mert „állami fontosságú” objektumoknál dolgoztak.

A hadifoglyok és internáltak utolsó csoportjai 1955-ben hagyhatták el a Szovjetuniót.

1.

Berija¹ elvtársnak, Moszkva, NKVD

A 2. és a 3. Ukrán Front Katonai Tanácsánál december 22-én², 23.30-kor tett látogatásunk után visszatértünk Bukarestbe.

December 21. és 22. után a következők történtek:

1. (...) A németek kitelepítésére kidolgozott terv megvalósítását a Katonai Tanács jóváhagyta. A Tolbuhin³ elvtárs által kiadott parancs a hadseregearcparancsnokokat a következőkre kötelezte:

a.) A katonai parancsnokokon keresztül sürgősen közölni kell a németek mobilizálását, azzal, hogy akik nem jelentkeznek, haladéktalanul hadbőfróság elé állítjuk, családjukkal szemben pedig retorziókat alkalmazunk.

b.) Katonai eszközökkel meg kell szervezni a mozgósított németek elszállítását a gyűjtőpontokra és a bevagonírozóállomásokra.

A frontvonalból a németek elszállításának határideje ezen parancs alapján 1945 január 3.

December 22-én Tolbuhin elvtárs hasonló táviratot küldött Tito⁴

---

¹ Berija, Lavrentyij Pavlovics (1899–1953). A Grúz Kommunista Párt első titkára (1931–38), belügyi és állambiztonsági népbiztos, miniszter (1938–46, 1953). 1945-től a Szovjetunió marsallja, miniszterelnök-helyettes (1946–53). 1934-től az SZKP KB, 1946-tól a KB Elnökség tagja. A koholt perek egyik irányítója volt. Kémkedés vádjával halálra ítélték és kivégezték.

² 1944. december 22.

³ Tolbuhin, Fedor Ivanovics (1894–1949). A Szovjetunió marsallja (1944). Részt vett az első világháborúban. Elvégezte a Frunze Katonai Akadémiát. 1943-ban a Déli 4. és a 3. Ukrán Front parancsnoka. 1945–1947-ben a Déli Hadseregcsoport főparancsnoka. 1947–1949-ben a Kaukázuson túli katonai körzet parancsnoka. A „Győzelem” érdemrend kitüntetésje.

⁴ Tito, Joszip Broz (1892–1980). Az első világháborúban orosz fogságba esett. 1917-ben Omszkban belépett a Vörös Gárdába. 1920-ban hazatért, és tagja lett a Jugoszláv Kommunista Pártnak. Öt évig börtönben volt, majd illegálitásban vonult és felvette a „Tito” fedőnevet. 1940-ben a Központi Bizottság főtítkárává választották. 1941-től a jugoszláv népi felszabadító hadsereg és a partizáncsapatok főparancsnoka. 1943-tól a

marsallnak, melyben kérte, hogy minden eszközzel gondoskodjon a németek kitelepítéséről Jugoszlávia területéről.

A jugoszláviai németek mozgósításának és a Szovjetunió történeti elszállításának felelőssévé Zapevalin elvtársat és munkatársait jelöltük ki. Hasonló parancsot adott Tolbuhin elvtárs Birjuzov⁵ vezérezredesnek Szófiába. Tolbuhin elvtárs a Vörös Hadsereg 50 tisztjét jelölte ki segítségül a mi operatív bizottságunknak.

(...) Összeállítottuk a román kormány határozati tervét a romániai németek internálásáról, és a román csendőri hivatal helyi szerveinek szóló parancstervezetet az internálás gyakorlati végrehajtásáról.

Ma Vinogradov⁶ elvtárs találkozót jelölt ki Radescu⁷ román miniszterelnöknek, akinek ezeket a terveket elfogadásra ajánlja.

Apollonov⁸

Gorbatjuk⁹

Szladkevics¹⁰

Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság elnöke. 1945 és 1953 között a szövetségi kormány elnöke és honvédelmi miniszter. 1953-tól a köztársaság elnöke. 1966-tól a JKSSZ elnöke, 1977-től örökös elnöke. 1948-ban Sztálin szembefordult politikájával. 1955-ben Hruscsov belgrádi útja során rendeződtek a kapcsolatok. Tito egyik kezdeményezője volt az el nem kötelezett országok mozgalmának.

⁵ Birjuzov, Szergej Szemenovics (1904–1964). A Szovjetunió marsallja (1955). Elvégezte a Frunze Katonai Akadémiát. 1943-ban a Déli Front központi parancsnoka, október 20-tól a 4. Ukrán Front főparancsnoka. 1944 májusától a 3. Ukrán Front központi parancsnoka. 1944. októberétől a 37. hadsereg parancsnoka és katonai főtanácsadó a bolgár hadseregnél. 1945–1947-ben a Déli Hadseregcsoport parancsnok-helyettese, a Bulgáriai Szövetséges Ellenőrző Bizottság vezetőjének helyettese.

⁶ Vinogradov, Vlagyiszlav Petrovics (1899–1962). Altábornagy, hadbiztos beosztásban. 1918-tól a Vörös Hadseregben szolgált. Elvégezte a Frunze Katonai Akadémiát. 1944-ben a Romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottság törzsfőnöke.

⁷ Radescu, Nicolae (1874–1953). Hadtesttábornok. A román hadsereg vezérkarának vezetője. Mihály király 1944. december 2-án Radescut bízta meg kormányalakítással. Egyszerre látta el a miniszterelnöki és belügyminiszteri tisztséget. 1945. február 28-án visszavonult. Az Amerikai Egyesült Államokba emigrált.

⁸ Apollonov, A. N. (1907–1978). 1944-ben vezérőrnagy. A Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa. Később vezérezredes.

Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op.13a, d.5, l.238–240. Eredeti, géppel írt szöveg.

---

⁹ Gorbatjuk, Ivan Markovics. 1944-ben vezérőrnagy. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendeletével 1944. március 8-tól a Kutuzov-rend második fokozatának kitüntetettje, a csecsenek, ingusok és a karacsájak deportálásában való részvételéért. 1945-ben altábornagy, a hátszázi Vörös Hadsereg védelme alatt működő NKVD csapatok Főigazgatásának helyettese.

¹⁰ Szladkevics. Altábornagy, a belső NKVD helyettes parancsnoka. (Kereszt- és apai nevét nem tudtam kideríteni – K. P.)

2.

ROMÁNIAI SZÖVETSÉGES ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG

RADESCU HADTEST- TÁBORNOKNAK, A ROMÁN MINISZTERTANÁCS ELNÖKÉNEK

1945. január 5.

031. sz.

Bukarest

A Legfelsőbb Főparancsnokság határozata alapján a következőkre kérjük Önöket:

1945. január 10. és 20. közötti időszakban végre kell hajtani a munkaképes német lakosok munkára történő mozgósítását, állampolgárságtól függetlenül, az alábbi csoportokban:

- férfiakat 17-től 45 éves korig,
- nőket 18-tól 30 éves korig.

Azok az asszonyok, akiknek kisgyermekük van (egy éves korig), felmentést kapnak a mozgósítás alól.

A mozgósított lakosokat a katonai parancsnokság által meghatározott munkákra fogják alkalmazni.

A mozgósítottak kötelesek a következő személyes holmikat magukkal hozni: téli öltözet, cipő, fehérnemű, ágynemű, evőeszköz, tisztálkodási eszközök és 15 napi élelem. Az összes holmijuk nem lehet több 200 kilogrammnál.

Az ezzel kapcsolatos részletes jegyzéket személyesen nyújtjuk át Önnek.

A mozgósított német polgárok engedélyt kapnak levelezésre, valamint postai csomagok feladására és átvételére.

A mozgósításról szóló rendeleteikben szigorú büntetést irányoznak elő a kitelepítést megtagadók részére, valamint azok ellen, akik a kitelepítés alá eső személyeket rejtegetnek.

Azoknak a személyeknek a részére, akik életkoruk alapján a román kormány vagy annak helyi szervezetének döntése alapján a mozgósítás alóli felmentés hatálya alá esnek, kérjük egy külön irat kiállítását és elküldését a Szövetséges Ellenőrző Bizottság helyi megbízottjához.

VINOGRADOV
ALTÁBORNAGY
A ROMÁNIAI SZÖVETSÉGES ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG
ELNÖKHELYETTESE

*Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op.13a, d.5, l.308.
Eredeti, géppel írt szöveg.*

3.

L. P. Bcrija elvtársnak,
Szovjetunió, NKVD

Az Önök által – OSZOKIN elvtárs jegyzékében – BÉKÉSCSABA és GYULA magyar városok kapcsán ismertetett tények ellenőrzésére kiadott parancs teljesítésekor a helyszínre küldtük KUZNYECOV vezérőrnagy elvtársat, aki OSZOKINnal és ZUSZMANOVICCSal együtt kivizsgálta az ügyet.

Ezzel kapcsolatban az alábbiakban jelentjük a feljegyzés teljes szövegét, amelyet OSZOKIN és KUZNYECOV elvtársak írtak alá:

„45. I. 5-én OSZOKINnal és ZUSZMANOVICCSal együtt találkoztam (Kuznyevov – K.P.) MIKLÓSI¹¹ magyar miniszterelnök, belügyminiszter és művelődési miniszter úrral. Külön megbeszélést

---

¹¹ Dálnoki Miklós Béla (1890–1948). Az eredeti orosz szövegben „Miklósi”-ként szerepel. Vezérezredes, az 1. magyar hadsereg parancsnoka. Az 1944. október 15-i nyilas puccs után szűkebb törzsével átment a szovjet hadsereghez. 1944 decemberétől 1945 novemberéig az Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnöke.

folytattam GERŐ¹² elvtárssal, a magyarországi párt Központi Bizottságának titkárával, ahol szintén szóba kerültek a túlkapások. Ezeken a megbeszéléseken semmilyen konkrét adat nem vetődött fel a németek Szovjetunióba történő szállítása kapcsán előforduló durva túlkapásokról.

MIKLÓSI miniszterelnök az adott kérdésekben történt rendellenességeket csupán CLUJ (Erdély), valamint BÉKÉSCSABA és GYULA esetében említett.

A megbeszélés ideje alatt el lett fogadva egy határozat, amely szerint a németeket összegyűjtő pontokra egy, a magyar kormány által létrehozott küldöttséget küldenek abból a célból, hogy konzultációt folytassanak az ezen feladat végrehajtásával megbízott tisztjeinkkel. Erre a munkára a jelölteket részben a magyar kormány, részben a Magyar Kommunista Párt vezetősége nevezte ki. Végül kiadták a megfelelő igazolásokat, és a küldöttség 45. I. 5-én elutazott a gyűjtőpontokra. A tények pontosítása és a BÉKÉSCSABÁN és GYULÁN történt túlkapások pontosítása érdekében személyesen OSZOKINnal utaztam a helyszínre, ahol megbeszélést folytattam ezen városok vezetőivel az érintett kérdésekről.

Eredmények:

1. A BÉKÉSCSABAI utazás során kiderült, hogy a gyulai járás vezetőjétől származó provokatív félreinformálásról van szó (a helyi kommunisták szerint), hiszen BÉKÉSCSABÁRól egyetlen embert sem távolítottak el, és a németek összeírása sem történt meg január 6-ig, ezt támasztja alá a város vezetője, a rendőrpáncsnok, a kommunista párt titkára, a Nemzetgyűlés képviselője, SZOBEK¹³ úr, valamint a hátszági hadsereg képviselője, GONCSARUK őrnagy is.

---

¹² Gerő Ernő (1898–1980). Kommunista politikus. 1944 végétől az MKP, majd az MDP KV és PB tagja, később a KV titkára. 1945–48-ban közlekedésügyi miniszter, 1948-tól pénzügy-, majd államminiszter. Felelősség terheli az 1949 utáni gazdaságpolitika torzulásáért, az elkövetett törvényteleniségekért. 1955–56-ban a minisztertanács elnökének helyettese, 1956 júniusától október 25-ig az MDP első titkára. 1956 októberében a népharag elsöpörte. 1960-ig a Szovjetunióban élt. 1962-ben az MSZMP KB kizárta a pártból. A Szovjetunióból hazatérve fordítóként dolgozott.

¹³ Szobek András. Békés megyei főispán, a magyar belügyminiszter megbízottja.

2. A GYULA városában található gyűjtőponton mintegy ezer ember található. A kitelepítendő németek listáját a város vezetője a saját 20 fős apparátusának, a járás vezetőjének, a rendőrparancsnok és a kommunista párt helyi szervezete titkáranak egyetértésével állította össze.

Megállapítottuk, hogy ebben a kérdésben a hadsereg részéről semmilyen túlkapas nem történt. A névsor összeállításánál a város vezetői mintegy 10 magyart hibásan vettek fel a névsorba, akiket azóta már szabadon bocsájtottak. Semmi más panasz nem érkezett GYULA felelős vezetőitől. A németek regisztrálása idején felháborító módon viselkedett CSIGE-VARGA ANTAL¹⁴, a gyulai járás vezetője, aki megpróbálta magát kivonni a németek kitelepítésében történő mindenféle részvétel alól. Ő maga német, de nem esik a kitelepítés hatálya alá, mivel több mint 50 éves.

Egyébként ő tájékoztatta MIKLÓSI miniszterelnököt arról, hogy állítólag szörnyűségeket követtek el a németek mozgósításakor.

Felmerült tisztségéből való felmentésének kérdése.

KUZYNECOV

OSZOKIN

1945 január.” (nem korábban 6-ánál – K.P.)

Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op.13a, d.5, l.251–252. Másolat, géppel írt szöveg.

---

¹⁴ Csige-Varga Antal. Békés megye alispánja.

4.

1945. február 6.

Apollonov
helyettes népbiztosnak

Jelentés a németek internálásának végrehajtásáról az 1945. 1. 17.-2. 01. közötti időszakban

A szervezés és végrehajtás céljából a 24., a 37. és a 128. számú határmenti ezredekéből létrehoztak 5 operatív csoportot rangidős tisztek vezetésével, akik a múltkori hadművelet kapcsán tettek szert tapasztalatokra az ilyen munkában.

Az operatív csoport elhelyezése:
Miskolc, Szerencs, Kőbánya-Alsó, Pest (Budapest), Ceglédbercel.

Mindent összevetve a gyűjtőpontokra szállítottak 1823 nőt, 4838 férfit, összesen 6661 németet.

Kuznyecov vezérőrnagy, a 2. Ukrán Front
hátszázági NKVD hadseregparancsnoka

Zimin-Kovaljov ezredes, a 2. Ukrán Front
NKVD hátszázági hadseregtörzsének parancsnoka

*Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op.13a, d.5, l.13.
Eredeti, géppel írt szöveg.*

5.

FELJEGYZÉS „VCS”-n¹⁵

L. P. Berija elvtársnak
MOSZKVA, NKVD, SZOVJETUNIÓ

Az Állami Honvédelmi Bizottság 1944. december 16-án kelt 7161. számú rendeletének, valamint az Ön 1944. december 16-án kelt 522. számú rendeletének végrehajtása kapcsán jelentjük:

1. Az összes internált német:

a.) Magyarországon a 2. Ukrán Front körzetében 20 614 fő, közülük férfi 14 371, nő 6 243; a 3. Ukrán Front körzetében 12 359 fő, közülük férfi 7 068, nő 5 291.

Magyarországon összesen 32 973 fő, közülük férfi 21 439, nő 11 534.

b.) Jugoszláviában 10 935 fő, közülük férfi 3 692, nő 7 243.

c.) Bulgáriában 281 fő, közülük férfi 183, nő 98.

d.) Csehszlovákiában 250 fő, közülük férfi 52, nő 198.

e.) Romániában 80 103 fő, közülük férfi 41 250, nő 38 853.

A felsorolt országokban az internált németek száma összesen 124 542 fő, közülük férfi 66 616, nő 57 926.

2. Az internáltak közül gyűjtőállomásokra történő érkezés előtt kiengedtek különböző okokból (betegség, munkaképtelenség, nők terhessége, más nemzetiséghez tartozás, egyházi méltóság, stb.) összesen 12 190 főt, közülük 5 446 férfit, 6 744 nőt.

3. 1945. február 2.-án a Szovjetunióba irányították mind a 74 szerelvényt az internált németekkel, összesen 112 480 főt, közülük 51 375 férfit, 51 105 nőt.

Részletezve:

a.) Magyarországról a 2. Ukrán Front körzetéből 19 554 főt, közülük férfi 13 921, nő 5 643; a 3. Ukrán Front körzetéből 12 359 főt, közülük férfi 7 068, nő 5 291.

---

¹⁵ VCS. „Vezetői csatornán”. Eredetiben: *Napiszano po „VCS”* (Viszokaja csasztota). Szó szerint „nagyfrekvencia”. Ez esetben egy védett és titkosított rádiótelefon-hálózat a legmagasabb szintű politikai összeköttetés biztosítására.

Magyarországról összesen 31 923 főt, közülük férfi 20 989, nő 10 934.

b.) Jugoszláviából 10 935 főt, közülük férfi 3 692, nő 7 243.

c.) Bulgáriából 75 főt, közülük férfi 55, nő 20.

d.) Csehszlovákiából 215 főt, közülük férfi 49, nő 166.

e.) Romániából 69 332 főt, közülük férfi 36 590, nő 32 742.

4. A műveletet az NKVD–NKGB operatív erői hajtották végre, amelyek személyi állományát az NKVD speciálisan kiképzett csapatai és a Vörös Hadsereg egységei képezték.

(...) A hadsereg és a műveletekben résztvevő csapategységek személyi állományában nem volt veszteség. 1945. február 2-án a hadművelet befejeződött.

Apollonov

Gorbatjuk

Szladkevics

Történeti Források Gyűjteményének Központja. F. 1/p, op.13. a, d.5, l.94–95. Eredeti, gépett szöveg.

6.

1945. február 26.

Krivenko¹⁶ altábornagynak,
a Hadifoglyok és Internáltak Hivatala vezetőjének

A Romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz jegyzék érkezett a román kormánytól a fegyverszünet végrehajtásával kapcsolatban, amely szerint Julian Bors romániai állampolgár, aki Tiljagd-i lakos (Bihar megye) ez év február 2-án az állomáson tartózkodott, amikor arra

---

¹⁶ Krivenko, Mihail Szpiridonovics. 1939–41-ben az NKVD Kísérő Katonáság Főigazgatóságának helyettes parancsnoka. Később az NKVD Kísérő Katonáság Igazgatóságának parancsnoka és az NKVD Kísérő Katonáság parancsnoka. 1945–46-ban a Hadifoglyok és Internáltak Hivatalának vezetője.

szállították a magyar hadifoglyokat és németeket Magyarországról. A 2524. számú vonat ellenőrzésekor betették a szerelvénybe, és a hadifoglyokkal együtt elszállították a Szovjetunióba.

Vinogradov altábornagy,
A Romániai SZEB helyettes elnöke

Vasziljev gárda-vezérőrnagy
a SZEB törzsfőnöke,

*Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1-p, op.12-e, d.27, l.62.
Eredeti, géppel írt szöveg.*

7.

SZIG. TITKOS
1. sz. példány

TÁJÉKOZTATÁS

az Állami Honvédelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt 7161. számú
rendelete alapján internált németek létszámáról

Az internált németek száma összesen:

A Balkánon	-	112 480 fő
közülük:		
férfi	-	61 375 fő
nő	-	51 105 fő
Ebből:		
a.) Romániából	-	69 332 fő
közülük:		
férfi	-	36 590 fő
nő	-	32 742 fő

b.) Magyarországról	–	31 923 fő
közülük:		
férfi	–	20 989 fő
nő	–	10 934 fő
c.) Jugoszláviából	–	10 935 fő
közülük:		
férfi	–	3 692 fő
nő	–	7 243 fő
d.) Csehszlovákiából	–	215 fő
közülük:		
férfi	–	49 fő
nő	–	166 fő
e.) Bulgáriából	–	75 fő
közülük:		
férfi	–	55 fő
nő	–	20 fő

MEGJEGYZÉS: A Romániából internáltak számához hozzá kell adni 484 németet Észak-Erdélyből, közülük férfi 357 fő, nő 127.

Szladkevics altábornagy

Az NKVD hátországi hadseregének helyettes parancsnoka
1945. szeptember 4.

*Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op. 13a, d.5, l.9.
Eredeti, géppel írt szöveg.*

8.

Tájékoztató

1945. január–márciusban a balkáni országokból Szokola-Golac és Adzsud-Nau (Adjud – K. P.) állomásokról a Szovjetunióba szállított internált németek száma 111 831 fő, ebből szám szerint:

Romániából:	67 332
Magyarországról:	31 920
Jugoszláviából:	12 364
Csehszlovákiából:	215
Összesen:	111 831 fő

Semena vezérőrnagy
az NKVD Hadifoglyok és Internáltak Főhivatalának
helyettes parancsnoka

1945. szeptember 4.

*Történeti Források Gyűjteményének Központja. F. 1/p, op.13a, d.5, l.12.
Eredeti, géppel írt szöveg.*

9.

ROMÁNIAI SZÖVETSÉGES
ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG

Visinszkij elvtársnak,
A Szovjetunió
helyettes külügyi népbiztosának

1945. december 21.

IV A/3173

Bukarest

A Szovjetunióba munkára rendelt németek kitelepítésének végrehajtása közben, 1945 januárjában, Romániában elfogtak olyan, német internáltak táborából származó polgárokat, akik Németországban vagy Ausztriában rendelkeztek állandó lakhellyel.

A betegségük miatt a Szovjetunióból hazaengedett németek között visszatértek olyan németországi állampolgárok, akik beletartoznak a fentebb említett kategóriákba.

Ezek a németek azzal a kéréssel fordultak a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy engedélyezzék számukra az elutazást állandó lakhelyükre.

Kérjük, intézkedjenek, hogy tiltsák meg azon németek Romániába szállítását, akik német állampolgárok és Németországban vagy Ausztriában rendelkeznek állandó lakhellyel.

Szuszajkov vezérezredes,
a Romániai SZEK helyettes elnöke

Vinogradov altábornagy,
a Romániai SZEK törzsparancsnoka

*Orszországi Föderáció Külpolitikai Levéltára. F,082, op.30, p.129, d.17,
l.1. Eredeti, géppel írt szöveg.*

(A bal felső sarokban Visinszkij utasítása ceruzával: „A. A. Szmirnovnak
1.12. Aláírás”.)

**L. P. Berijának,
Szovjetunió Minisztertanácsa**

Szokolovszkij¹⁷ és Kobulov¹⁸ elvtársak táviratával kapcsolatban, amelyben 50 ezer csehszlovák és román állampolgárságú német hadifogolynak a németországi „VISZMUT” részvénytársaságnak történő átadásáról van szó, a következőket jelentjük:

A Belügyminisztérium légereiben 14 759 munkaképes, nem német állampolgárságú német tartózkodik: 8 468 csehszlovák, 1 716 jugoszláv, 2 072 lengyel, 2 503 román állampolgár.

A külföldi állampolgárságú internáltakból álló munkaszázlójakból, amelyeket a Szovjetunióban történő helyreállítási munkákra szerveztek, a munkaképes németek száma: 2 991 jugoszláv, 21 042 román, 105 csehszlovák, 343 lengyel állampolgár, összesen 24 481 fő. A 24 481 internált német közül 14 948 nő.

Lehetségesnek tartjuk átadni a „VISZMUT” szovjet részvénytársaságnak mind az internáltakat, mind pedig a hadifoglyokat.

A következő sorrendet ajánljuk felállítani:

a.) Csak adott engedéllyel lehessen 3 évnél kevesebb időre a „VISZMUT”-hoz munkára irányítani.

b.) Azok a személyek, akik engedélyt kaptak erre, felszabadulnak a lágerből és a munkaszázlójakból, átirányítják őket a 69. számú lágerbe, ahol a részvénytársaság képviselői fogadják őket.

---

¹⁷ Szokolovszkij, Vaszilij Danyilovics (1897–1968). A Szovjetunó marsallja (1946). 1918-tól a Vörös Hadsereg tagja. Elvégezte a katonai akadémiát. 1944 áprilisától 1945 áprilisáig az 1. Ukrán Front törzsparancsnoka. 1945 április–májusában az 1. Belorusz Front parancsnokhelyettese. A németországi szovjet hadseregcsoport főparancsnoka. Később a hadügyminiszter első helyettese.

¹⁸ Kobulov, Bogdan Zaharovics (1904–1953). 1938. szeptember 15-től az NKVD politikai osztályának vezetője, majd az NKVD vizsgálati osztályának vezetője. 1939. szeptember 4-től az NKVD Gazdasági Főigazgatóságának vezetője. 1953. december 23-án golyó általi halálra ítélték.

c.) A részvénytársaság szételepíti a megérkezőket a térség vállalataiban, és segít a munka megszervezésében.

Csatoljuk a Minisztertanács határozati tervét.

Kérjük az Önök utasításait.

Sz. N. Kruglov¹⁹
A Szovjetunió
belügyminisztere

B. L. Vannikov²⁰
A Szovjetunió
Minisztertanácsa
Első Főhivatalának vezetője

1948. március 20.

Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op. 01-e, d.46, l.156 – 157. Eredeti, géppel írt szöveg.

11.

1950. szeptember 25.

N. A. Filatov ezredesnek,
a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő
repatriálási bizottság helyettes meghatalmazottjának

A belügyminisztérium minszki hadifogolytáborában található internált német nő, a román állampolgárságú, 1920-ban született, Szebenből (Románia) származó Bajer Adélja Gustav kérte Németországba irányítását német állampolgárságú férje, Volker tartózkodási helyére.

---

¹⁹ Kruglov, Szergej Nyikiforovics (1907–1977). A jaltai konferencián a vendégek kiszolgálásáért felelt. Hasonló feladatot látott el a potsdami konferencia alkalmával. 1946-tól belügyminiszter. 1953–54-ben a belügyminisztériumot és az államvédelmi szerveket vezette. 1954 márciusától 1956-ig belügyminiszter.

²⁰ Vannikov, Borisz Lvovics (1897–1962). Vezérezredes tüzér-mérnöki szolgálatban. 1941-ben fegyverkezést irányító helyettes népbiztos. 1942–46-ban a hadianyagért felelős népbiztos. Mint a Minisztertanács Első Főhivatalának vezetője, az atomfegyver létrehozását irányította.

Bajer A. G. férje hadifogoly volt a belügyminisztérium lágerében, és 1949 végén visszatelepítették hazájába.

Figyelembe véve azt, hogy Volker a táborba antifasiszta lett és lojális volt a Szovjetunió rendszeréhez, a Hadifoglyok és Internáltak Főhivatala, számbavéve a lehetőségeket, teljesítette kérését, és Bajer A. G.-t Németországba irányította.

Történeti Források Gyűjteményének Központja. F.1/p, op.24-e, d.6, l.87. Másolat, géppel írt szöveg, aláírás nélküli.

12.

Titkos

1. számú példány

Tájékoztató

1. A Szovjetunióban levő táborok területén 19 848 fő található, közülük kiszabadulásra és visszatelepítésre 6 994 embert jelöltek ki.

2. Az elítélt németek száma:

a.) hadifogoly 14 128 fő, ebből 199 tábornok és 5 431 tiszt,

b.) internált 754 fő,

c.) polgári személy 4 966 fő.

3. Ezenkívül a Szovjetunióban 625 fő ítélettel nem rendelkező hadifogoly és internált német található, akiknek azért függesztették fel hazatelepítésüket, mivel államérdekekkel összefüggő adatok birtokában vannak.

M. Kuznyecov ezredes,
a Szovjetunió Belügyminisztériumának
börtönigazgatási főnöke

1953. augusztus 21.

Hitelesítve, aláírás

Orszországi Föderáció Külpolitikai Levéltára. F.082, op.41, p.272, d.28, l.93. Másolat, géppel írt szöveg.

Készült a JATE HÖK támogatásával.

**A szövegszerkesztést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 5.1 szövegszerkesztő programmal.**

**Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30—34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos
Felelős vezető: Szőnyi Etelka
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 198/1996.**

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. AZ 1887-ES FÖLDKÖZI-TENGERI EGYEZMÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Nyemcsok Attila.
2. A TILSITI BÉKE (1807. JÚLIUS 7.). Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
3. TALLEYRAND, CHARLES-MAURICE: ÉRTEKEZÉS ANNAK ELŐNYEIRŐL, HOGY A JELEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÚJ GYARMATOKAT SZEREZZÜNK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Géza.
4. A SCHÖNBRUNNI BÉKE (1809. OKTÓBER 14.). Sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
5. EDVARD BENEŠ: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA-MAGYARORSZÁGOT (A CSEH-SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László. (elfogyott)
6. KORAI ANGOLSZÁSZ TÖRVÉNYEK I. A KENTI TÖRVÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szántó Richárd.
7. AZ 1939-40-ES FINN-SZOVJET HÁBORÚ DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre.
8. DOKUMENTUMOK AZ OROSZ-SZOVJET TÖREKVÉSEKRŐL A BOSZPORUSZÉS ADARDANELLÁK MEGSZERZÉSÉRE (KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNY, 1915; NÉMET-OROSZ TÁRGYALÁSOK, 1940). Fordította és sajtó alá rendezte: Boros Tamás.

1993

9. A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG. A SZOVJET-ÉSZT SZERZŐDÉSEK MEGSZÜLETÉSÉNEK DOKUMENTUMAI (1939 SZEPTEMBER). Fordította és sajtó alá rendezte: Vandlík Krisztina.
10. EDWARD BALLIOL SKÓCIAI HADJÁRATA. RÉSZLETEK A LANERCOSTI KRÓNIKÁBÓL ÉS A BRIDLINGTONI KANONOK GESTÁJÁBÓL. Fordította és sajtó alá rendezte: Kiss Andrea.
11. AZ 1943 DECEMBERI BENEŠ-SZTÁLIN-MOLOTOV MEGBESZÉLÉSEK DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Gulyás László.
12. BÉKESZERZŐDÉS NAGY-BRITANNIA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖZÖTT (1783. SZEPTEMBER 3.). Fordította és sajtó alá rendezte: Kökény Andrea.
13. ÚJ BÉCSI TUDÓSÍTÁSOK A KIVÁLÓ SCHWARZENBERG GRÓFNAK A TATAI, VESZPRÉMI ÉS PALOTAI ERŐDÖK ÉS MÁS HELYEK ELFOGLALÁSÁRÓL, A SZIGETI ERŐD ÖSSZEOMLÁSÁRÓL ÉS A TÖRÖKORSZÁGBAN NAPRÓL-NAPRA ERŐSÖDŐ HANYATLÁSRÓL (1599). Fordította és sajtó alá rendezte: Lévai Judit.
14. 1789 FRANCIAORSZÁGA A PANASZOK TÜKRÉBEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Gyuricza Róbert.

1994

15. AZ 1594-ES BIRODALMI GYÜLÉS HATÁROZATAI A MAGYAR HÁBORÚT ILLETŐEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Wölflinger Ildikó.
16. VOLGAI NÉMET DOKUMENTUMOK (1918–1941). Fordította és sajtó alá rendezte: Opauszki István.
17. AZ 1916. ÉVI ARAB FELKELES KIÁLTVÁNYA. Fordította és sajtó alá rendezte: Ferwagner P. Ákos, Lőkös István.
18. A BAYEUX-I FALISZÖNYEG. Sajtó alá rendezte és az előszót írta: Varga Vanda Éva.

1995

19. A CONSTANTINUS-I ADOMÁNYLEVÉL (DONATIO CONSTANTINI – VIII. SZ.) Fordította, sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta: Piti Ferenc.
20. A HÉT SZIGET KÖZTÁRSASÁG ÉS KAPODISZTRIASZ. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
21. A LENGYEL EMIGRÁNS KORMÁNY ÉS A SZOVJETUNIÓ KAPCSOLAT-FELVÉTELÉNEK DOKUMENTUMAI, 1941. Fordította és sajtó alá rendezte: Csősz László.
22. NÉMETORSZÁG KÉT MEGOSZTÁSI TERVE (MORGENTHAU-TERV, FRANKFURTI DOKUMENTUMOK). Fordította és sajtó alá rendezte: Mayer János.
23. EDVARD BENEŠ: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA–MAGYARORSZÁGOT. (ACSEH–SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László (az 5. sz. utánnomása).
24. AZ 1849-ES MAGYAR–VELENCEI SZERZŐDÉS. Fordította és sajtó alá rendezte: Krámlí Mihály.
25. AZ ANITTA-FELIRAT (I. E. 1600 KÖRÜL). Fordította és sajtó alá rendezte: Bolega Erika.

1996

26. A JERUZSÁLEMI SZENT JÁNOS LOVAGREND REGULÁJA. Fordította és sajtó alá rendezte: Homonnai Sarolta–Hunyadi Zsolt.
27. AZ AMERIKAI ALKOTMÁNYOZÁSI VITA: A FÖDERALISTÁK ÍRÁSAIBÓL (1787–1788). Fordította és sajtó alá rendezte: Berkes Tímea.
28. FORRÁSOK A NÉMETEK SZOVJETUNIÓBA TÖRTÉNŐ KITELEPÍTÉSÉRŐL KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBÓL (1945–1953). Fordította és sajtó alá rendezte: Kőteles Péter.

A megjelent számok darabonként 100 forintért (plusz postaköltség) megrendelhetők: Pándi Lajos, JATE Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.